

นวัตกรรม การบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรพื้นบ้าน

ประเภทนวัตกรรม

- ☒ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (product innovation)
- ☒ นวัตกรรมบริการ (service innovation)
- ☐ นวัตกรรมกระบวนการ (process innovation)

สาขาที่ประกวด ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

จังหวัดน่าน

อสม.ดีเด่นระดับ ☐ เขต ☐ ภาค ☒ ชชาติ

ชื่อ ศิริมาต เรือนอุ่น

ที่มาและความสำคัญของการสร้างนวัตกรรม

จาก“นโยบายเศรษฐกิจสุขภาพ เมืองสุขภาพดี วิถีชุมชน คนอายุยืน” อีกทั้งบริบทของพื้นที่ตำบลบ่อสวก มีความพร้อมที่จะขับเคลื่อนงานตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่ประกาศเดินหน้าในปี ๒๕๖๗ เป็นเศรษฐกิจสุขภาพเป็นหนึ่งในนโยบายมุ่งเน้นที่สำคัญ เพื่อสร้างต้นแบบพื้นที่อายุยืน (Blue Zone) “เมืองสุขภาพดี วิถีชุมชน คนอายุยืน”โดยเริ่มต้นที่จังหวัดน่าน หรือ“ Nan Healthy Cities MODELS” เป็นแห่งแรก และเตรียมรองรับเป็นเมืองสุขภาพดีแห่งแรกของไทยและแห่งใหม่ของโลก และเป็น “น่านโมเดล” ในการขับเคลื่อนมิติการดูแลสุขภาพ สังคมและเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ตำบลบ่อสวก เป็นพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรพื้นบ้าน มาตั้งแต่ ปี ๒๕๖๓ มีการส่งเสริมการใช้และพัฒนาสมุนไพรให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพรไทย พัฒนาองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร เครื่องสำอาง และของใช้ในชีวิตประจำวัน มาใช้ในการดูแลสุขภาพ โดยวิถีของชุมชนเอง การทำผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างการเติบโตของชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยการสร้างค่านิยม การใช้ยาสมุนไพร หรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร ให้แก่ประชาชนในชุมชน

วัตถุประสงค์

๑. สร้างรายได้ให้ประชาชนตำบลบ่อสวก ที่เกิดจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย และสมุนไพรพื้นบ้าน จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบสร้างสรรค์ ด้วยการสร้างผลิตภัณฑ์บริการสุขภาพที่มีอัตลักษณ์ ที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมทำกิจกรรม คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ด้านสมุนไพร เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรมีรายได้จากการปลูก และจำหน่ายสมุนไพรเพิ่มขึ้น

๒. เพิ่มโอกาสทางการตลาดให้กับชุมชน ต่อยอดทางพาณิชย์ มีการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรเพื่อแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรจำหน่ายในเส้นทางท่องเที่ยว และทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

๓. พัฒนาให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตแบบยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งถือเป็นฐานรากของประเทศ

๔. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองในการดูแลสุขภาพตนเองได้ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มทางเลือกในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยให้มีการใช้สมุนไพรใกล้ตัวก่อนไปหาหมอ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรพื้นบ้าน

๑. พัฒนาโปรแกรมเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ให้บริการด้วยศาสตร์ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และสมุนไพรที่ประกอบด้วยการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านสมุนไพร มีโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน

๒. ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรแปลงใหญ่บ่อสวก ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ตำบลบ่อสวก เพื่อบรรวบรวมสมุนไพรที่อยู่ในชุมชนเพาะขยายและนำไปปลูกในพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้มีวัตถุดิบสมุนไพรเพียงพอ ต่อการพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร และงานบริการแก่นักท่องเที่ยว เกษตรกรได้รับการพัฒนาการปลูก สมุนไพรด้วยระบบมาตรฐานความปลอดภัย เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร ได้รับความรู้ ทักษะ การพัฒนาคุณภาพ การปลูกสมุนไพรให้มีคุณภาพ

๓. พัฒนาด้านบุคลากรผู้ให้บริการมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการให้บริการ ด้านความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ สมุนไพรที่มาจากการปลูกสมุนไพรที่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

๔. จัดบริการด้านอาหาร “เมนู อาหารดี วิถีน่าน” ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ส่วนใหญ่ เป็นเมนูอาหารสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

๕. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตำบลบ่อสวก ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสบรรยากาศ วิถีชีวิต ของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกับสมุนไพร การอยู่ร่วมกับป่าชุมชน การอนุรักษ์ดิน/น้ำ ธรรมชาติ ได้สุขภาพที่ดี จากการกิน การใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ได้ความรู้เรื่องสมุนไพร และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผสานความรู้สมัยใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป ในรูปแบบต่างๆ ได้ของฝาก ของที่ระลึกของชุมชน อุทยานสินค้าชุมชน สร้างรายได้ให้คนในชุมชน

ผลการดำเนินงาน/ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. วิสาหกิจชุมชนบ่อสวกชมรมแพทย์แผนไทย ได้รับรางวัลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภูมิปัญญาไทย และสมุนไพร ระดับดีเยี่ยม ปี ๒๕๖๖ – ๒๕๖๗ จากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

๒. ชุมชนตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ได้รับรางวัล Upgrade Programmer จากการ ประกวดรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวยอดเยี่ยม (Best Tourism Village) ประจำปี ค.ศ. ๒๐๒๑จาก องค์การการท่องเที่ยว โลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) จาก๑๗๔ หมู่บ้านที่ได้รับการเสนอชื่อจาก ๗๕ ประเทศสมาชิก UNWTO เข้าร่วมแข่งขัน ชุมชนบ่อสวกเป็น ๑ ใน ๒๐หมู่บ้านจากทั่วโลกที่ได้รับรางวัล และรางวัลระดับประเทศอีกหลายรางวัล

๓. ชุมชนบ่อสวก เป็นชุมชนต้นแบบที่ได้รับการพัฒนา มีจุดเด่นที่เป็น อัตลักษณ์ คือ วัฒนธรรม วิถีชีวิต พัฒนาให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่นกิจกรรมการทำเครื่องปั้นดินเผา งานจักสานไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร อีกทั้งยังเป็น แหล่งโบราณคดีเตาเผาโบราณ ภูมิปัญญาการทอผ้าที่ได้ต่อยอดไปสู่แบรนด์ “น่านเนื้อเจ้า”

๔. ผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพร ตำบลบ่อสวก ได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ภายใต้แบรนด์ “บ่อสวกเฮิร์บ” และสามารถส่งเสริมการใช้ เพื่อดูแลสุขภาพของคนในชุมชน และเป็นสินค้าประกอบเส้นทางการท่องเที่ยว

ปัจจัยความสำเร็จ

อสม.ศิริมาต เรือนอุ่น มีความมุ่งมั่น ตั้งใจในการสืบทอดและส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการดูแลสุขภาพ ทั้งการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค บรรเทารักษาอาการเจ็บป่วยและฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง คนในครอบครัว

ตลอดจนในชุมชน โดยพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ แหล่งกำเนิดที่สำคัญ ๓ ส่วน ๑. สืบทอดจากบรรพบุรุษ ๒. ประดิษฐ์คิดค้นจากประสบการณ์ของตนเอง ๓. ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม สำหรับภูมิปัญญาที่มีศักยภาพ ในการพัฒนาต่อยอดในพื้นที่ ใช้หลักการพัฒนา ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาดูแลสุขภาพนั้น อสม.ศิริมาต เรือนอุ่น ได้มีการประสานงานร่วมกันโดยมีการทำงานเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมและพัฒนา สมุนไพรตำบลบ่อสวก ร่วมกับชุมชน องค์การปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ เอกชน จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการทำงานของชุมชน เช่น **ภาคีเครือข่ายในพื้นที่** ได้แก่ กองทุนหลักประกันสุขภาพ/วิทยาลัย ชุมชน/อบต./เกษตรตำบล/เยาวชนในหมู่บ้าน/เครือข่ายหมอพื้นบ้าน บทบาทหลักคือ สนับสนุนงบประมาณ พัฒนาองค์ความรู้ด้านวิชาการ ร่วมดำเนินงาน ขยายการตลาด **ภาคีเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพเข้าสู่มาตรฐาน เพื่อส่งเสริมรายได้** ได้แก่ อพท. (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน) /มหาวิทยาลัย/สนง.อุตสาหกรรม/สนง.พัฒนาชุมชน บทบาทหลักคือ การแปรรูป การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การเขียนแผนธุรกิจการตลาด การเชื่อมผู้ประกอบการรายใหญ่ สำหรับการสร้างทีมงานและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ อสม.ศิริมาต เรือนอุ่น และกลุ่ม อสม. เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสุขภาพในชุมชน โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการเข้ารับการอบรมการดูแลสุขภาพด้วยวิถีแพทย์แผนไทย ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ได้แนวทางการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของคนในชุมชน ด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย และสมุนไพรพื้นบ้าน ผลักดันให้มีการจัดทำสวนสมุนไพรในที่สาธารณะของหมู่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ เพื่อให้ทุกคน ในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากสมุนไพรที่มีการนำไปใช้ในครัวเรือนได้

โอกาสพัฒนา

๑. พัฒนางานแพทย์แผนไทยและสมุนไพรพื้นบ้านตำบลบ่อสวก พัฒนารูปแบบตำบลสมุนไพรตลอดถึง การนำสมุนไพรมาใช้ในชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน

๒. สร้างเครือข่ายการปลูกสมุนไพรปลอดสารพิษ เพื่อลดการใช้สารเคมีในพื้นที่การเกษตร

๓. พัฒนาสมุนไพรพื้นบ้าน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีการจัดการรวบรวมพืชสมุนไพร ประจำถิ่นและภูมิปัญญา การใช้สมุนไพรในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนทราบถึงประโยชน์ของการแพทย์พื้นบ้าน และส่งเสริมการใช้ สมุนไพรที่มีในท้องถิ่นอย่างแพร่หลายต่อไป รวมถึงการที่จะได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นต่อไป เป็นการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านและการใช้พืชสมุนไพรในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง มากขึ้น โดยจะเชื่อมโยงกับสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวต่างๆ นำสินค้าสมุนไพรท้องถิ่น ขายแก่นักท่องเที่ยว ช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชน และกระตุ้นให้คนในพื้นที่เห็นคุณค่าและมูลค่าของพืชสมุนไพรเพิ่มมากขึ้น

๔. การเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายในชุมชน โดยร่วมกับชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบ่อสวก จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สมุนไพรในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ

๕. เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้มีการปลูกและอนุรักษ์ พืชสมุนไพรพื้นบ้านที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่และนำมาจัดทำสวนสมุนไพรสร้างแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สมุนไพรไทย ในชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรในหมู่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ และผลิตต้นกล้าสมุนไพรเพื่อกระจายสู่ชุมชน